

УДК 378.22.013:069

НАТАЛІЯ ПУСЕПЛИНА*(Полтава)***АНДРАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ
ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МУЗЕЇВ
У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ**

Розглянуто проблему реалізації освітньо-виховного потенціалу музеїв у професійній підготовці вчителів на засадах андрагогіки.

Ключові слова: андрагогіка, музейно-педагогічна діяльність, освітньо-виховний потенціал, професійна підготовка вчителя, музей.

Аналіз та узагальнення наукових досліджень, вітчизняних і зарубіжних джерел дозволяють стверджувати, що переосмислення сучасної освітньої концепції музею базується на аксіологічно-антропоцентричному підході, безпосередньо пов'язується з реформуванням освіти на засадах індивідуалізації, гуманізації та співробітництва, при цьому музей виконує роль унікального освітньо-виховного центру передачі наукового, художнього, історичного досвіду поколінь, діалогу культур, створення необхідних умов для самореалізації особистості впродовж життя. Комунікативна взаємодія суб'єктів виховного простору підносить значення музею у формуванні ціннісного відношення до культурно-історичного спадщини, збагаченні внутрішнього світу людини, її чуттєво-емоційної сфери й творчої активності. Цим зумовлюються значущість потреби використання педагогічного потенціалу музеїв і музейних комплексів у процесі підвищення якості професійної підготовки вчителів на основі андрагогіки.

Метою статті обрано аналіз проблеми реалізації освітньо-виховного потенціалу музейно-педагогічної діяльності у професійній підготовці на андрагогічних засадах.

Об'єктом роботи є музейно-педагогічна взаємодія музеїв та вишів. Предметом визначені андрагогічні принципи та підходи у реалізації освітньо-виховного потенціалу музею у системі професійної педагогічної підготовки.

Проблемам становлення та розвитку системи освіти дорослих присвячені праці О. Абдулліної, О. Дубасенюк, С. Змеєва, Н. Кузьміної, Ю. Кулюткіна, В. Кременя, Н. Нічкало, С. Сисоєвої, де поняття «андрагогіка» визначається як наука, що вивчає теоретичні і практичні проблеми освіти, навчання та виховання дорослих. Освіта дорослих є чинником, який забезпечує безпосередній процес розвитку особистості й визначає шляхи реалізації та оновлення цього процесу.

Досліджуючи науково-педагогічну та музеологічну літературу (Т. Белофастова, О. Ванслова, Н. Ганнусенко, В. Дукельський, Ю. Павленко, Б. Столяров, Л. Шляхтіна,

М. Юхневич та ін.) зазначаємо, що освітньо-виховна діяльність музею, перш за все, ініціюється реформами у галузі освіти і відображує соціально-політичні й економічні процеси суспільства. Аналізуючи проблему організації процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на основі андрагогіки (В. Буренко, А. Зубко, В. Савченко, А. Ситник, М. Смирнова, Л. Шевчук та ін.), розглядаючи її як цілісність теоретичних знань та сукупність технологій освіти, самоосвіти і самовиховання, що відповідають особливостям розвитку дорослої людини, сприяють виявам самостійності професіонала, актуалізують його приховані професійно значущі здібності і потреби [2, с. 56], маємо можливість стверджувати про актуальність реалізації освітньо-виховного потенціалу музеїв. Узагальнюючи найважливіші принципи навчально-виховного та музейно-педагогічного процесу, в системі освіти дорослих доцільно використовувати насамперед такі з них: суб'єктності, гуманізації, цілісності, добровільності, стимулювання до самовиховання, активності, опори на позитивне, поєднання теорії і практики, самостійного вибору, культуровідповідності, систематичності, наступності, доступності, наочності, науковості. Підтвердженням цього є досвід співпраці вищих педагогічних навчальних закладів і музеїв та музейно-педагогічних комплексів. Наприклад, у США з 1969 р. працює спеціальний Центр підготовки вчителів до роботи в музеях різних профілів, Інформаційно-методичний центр музеїв Смітсонівського інституту, до структури якого входять шістнадцять музеїв, Вашингтонська Національна галерея, що здійснює підготовку вчителів у інформаційно-методичному центрі. Ці заклади пропонують стажування для підвищення кваліфікації вчителів, музейно-педагогічні програми, створені як доповнення до навчальних предметів. Готуються також методичні розробки занять, „учительські пакети”, в основі яких лежить концепція „навчання як процес досліджень, експериментів і відкриттів”. Видавнича діяльність таких центрів уключає підготовку та видання навчальних посібників і методичної літератури з різних аспектів взаємодії музеїв і освітньо-виховних закладів [3, с. 110].

Досліджуючи музейно-педагогічний досвід країн Європи та США, маємо відзначити, що у 1969 році Конгресом Американської Асоціації музеїв започатковано загальнодержавну програму „Музей і освіта”. Подібну програму затверджено Конгресом Італії „Музей як соціальний експеримент” 1971 року [3, с. 121].

На основі розробленої американською асоціацією музеїв програми взаємодії музею і школи Державним комітетом освіти була прийнята національна програма „Музей і освіта”, згідно з якою американські музеї отримали офіційний статус освітніх установ. У 1994 році в руслі розв'язання проблеми гуманітаризації освіти США були прийняті Національні стандарти викладання художніх дисциплін музейними засобами. Музейно-педагогічна діяльність стала частиною навчально-виховного процесу. Отже, підвищення кваліфікації вчителів у американських музеях відповідає завданням Національних стандартів у сфері викладання художніх дисциплін і дає можливість практично реалізувати музейний потенціал в освітньому процесі.

Аналіз досвіду музейно-педагогічної діяльності дозволяє визначити найбільш актуальні форми її використання у практичній підготовці та професійному вдосконаленні вчителів: учительські майстерні (настановчі лекції, що допомагають учителю самостійно проводити заняття в музеї, або довготривалі курси, коли вчителі працюють у фондах і лабораторіях музеїв, збагачуючи власні знання й одночасно інтегруючи музейний матеріал у шкільний курс); спеціальні програми з підготовки вчителів-лідерів (провідників ідей музейної освіти в педагогічній сфері); літні курси і літні інститути (співпраця з університетами та коледжами у канікулярний період); спільні проекти (музейного педагога й учителя, які згодом утілюються в шкільну практику); інформаційно-методичні центри (забезпечення вчителів інформаційною і допоміжною літературою, оренда тематично підібраних матеріалів із колекцій музею тощо); стажування учителів у музеї (самоосвіта) [3, с. 122-123].

Пошук нових підходів у вирішенні проблем освіти музейними засобами відзначився створенням у 1989 році Гімназії при Державному Руському музеї, а у 1990 році

— Російського центру музейної педагогіки і дитячої творчості, що став першою музейно-педагогічною установою Росії, на базі якої здійснюється розробка науково обґрунтованої системи взаємодії музею й освіти. Мета Центру, до діяльності якого залучаються мистецтвознавці, педагоги, музеєзнавці, вчителі, психологи, є формування вільної творчої особистості засобами образотворчого мистецтва (освіта впродовж життя). Для цього ведеться активна робота з вихователями дитячий садків та вчителями початкової і середньої школи: проведення семінарів із питань взаємодії музею і школи; розробка, виготовлення і поширення інформаційних матеріалів (буклетів, анотацій до лекційних та екскурсійних циклів, студійних занять тощо); участь працівників музею у навчально-виховному процесі освітніх закладів різних типів (проведення виховних заходів у музейному середовищі, занять, укладання методичних рекомендацій, рецензування авторських розробок учителів, узагальнення експериментального досвіду тощо); надання методичних консультацій; проведення виставок, що включають майстер-класи, творчі акції тощо; проведення курсів, стажування з метою моделювання музейно-педагогічної діяльності, формування практичних навичок у роботі; теоретичні та практичні заняття для студентів вітчизняних та зарубіжних педагогічних і гуманітарних вузів [3, с. 119].

Одним із центрів удосконалення професійно-педагогічної підготовки у галузі музейно-педагогічної та виховно-освітньої діяльності є творча лабораторія „Музейна педагогіка”, створена 1990 року на кафедрі музейної справи Академії перепідготовки працівників мистецтва, культури і туризму (Росія). Науковці, спираючись на сучасні розробки та практику вітчизняних і зарубіжних музеїв, розробили програми підвищення кваліфікації для співробітників освітніх відділів. Завданнями лабораторії, до складу якої входять фахівці з музейно-педагогічної діяльності, є: теоретичне узагальнення практичної роботи з музейною аудиторією; виявлення, розробка й застосування сучасних тенденцій у музейно-педагогічній діяльності; видання матеріалів лабораторії з метою популяризації актуальних і перспективних музейно-педагогічних технологій і програм; використання позитивного досвіду при розробці навчальних курсів і дисциплін із проблем музеєзнавства, культурно-освітньої діяльності та музейної педагогіки для слухачів перепідготовки і підвищення кваліфікації; обмін і взаємозбагачення професійним досвідом фахівців музейно-педагогічної сфери. Однією з ефективних форм роботи лабораторії є проведення науково-практичних конференцій, присвячених проблемам взаємодії музею і суспільства, інтерактивності музейно-педагогічної діяльності, культурно-освітнім музейно-педагогічним технологіям тощо [1].

Таким чином, сьогодні лабораторія є освітнім центром, який поєднує науково-методичні дослідження підвищення кваліфікації учителів із практикою музейної роботи та сприяє консолідації музейних педагогів у використанні музейного потенціалу в освітньому процесі.

Отже, активізація практичної взаємодії музеїв різних профілів та навчальних закладів, накопичення позитивного досвіду реалізації освітньо-виховного потенціалу зумовили необхідність його теоретичного узагальнення педагогічною наукою в контексті освіти дорослих. Музейно-педагогічна діяльність розглядається нами як інструментарій матеріальної і духовної культури, який використовується для розв'язання завдань самовиховання, поглиблення знань, умінь і навичок (самоосвіти), виявлення і розвитку інтересів, здібностей, забезпечення змістовного дозвілля, здійснення морально-естетичного, історико-патріотичного, екологічного виховання особистості, поглиблення її духовних інтересів і потреб, стимулювання розвитку і реалізації творчих можливостей, уключення до процесу засвоєння і збагачення духовних і матеріальних цінностей, створення організованого педагогічно доцільного культурного простору. Переконані, що музеї мають виступати осередком підготовки та підвищення кваліфікації учителів, а заклади педагогічної освіти організатором і координатором цього напрямку діяльності, головними завданнями якого є: виховання загальнолюдських і національних моральних цінностей; формування наукового світогляду; ста-

новлення національної самосвідомості; розвиток естетичних якостей і почуттів; розвиток емоційно-вольової сфери; формування національної культури; забезпечення єдності, наступності і спадкоємності поколінь; набуття знань із різних галузей історії, культури і науки; створення умов для самоствердження і самореалізації, стимулювання самовиховання.

Таким чином, залучення вчителів до музейно-педагогічної діяльності у системі освіти дорослих оптимізує реалізацію навчально-виховного потенціалу музею, так як: через учителя музей забезпечує взаємодію з широкою дитячою аудиторією; враховуючи індивідуальні особливості, рівень гуманітарної підготовки, вчитель педагогічно доцільно готує учнів до сприйняття музейної експозиції і цим сприяє формуванню їхньої культури; музейні співробітники, розробляючи спеціальні програми для вчителів, значно збагачують зміст освітньо-виховної взаємодії між музеєм і навчальним закладом. Здійснення музейно-педагогічної діяльності як компонента виховання базується як на загальнопедагогічних, так і на андрагогічних принципах, зокрема: педагогічної підтримки соціалізації і культурної ідентифікації особистості; забезпечення єдності загальнолюдського і національного, залучення до простору культури; сприяння становленню особистості, особливо в індивідуальному ціннісному самовизначенні, отже є перспективним у контексті професійної підготовки учителів, виявлення і розвитку інтересів, здібностей, забезпечення змістовного дозвілля, підготовки до свідомого вибору професії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бельфор Н. Н. Мир музея : Музейно-педагогическая программа «Здравствуй, музей!» : учеб. пособие [для учителей начальной шк.] / Н. Н. Бельфор, Н. Д. Соколова, Б. А. Столяров. – СПб. : Спец. лит., 2000. – 127 с.
2. Смирнова М. Є. Технологічні аспекти реалізації андрагогічного підходу в системі підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ / М. Є. Смирнова // Освіта на Луганщині. – 2009. – № 1 (30). – С. 55-58.
3. Юхневич М. Ю. Я поведу тебя в музей : учеб. пособ. [по музейной педагогике] / М. Ю. Юхневич; М-во культуры РФ, Рос. ин-т культурологи. – М., 2001. – 224 с.

НАТАЛИЯ ПУСЕПЛИНА

АНДРАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА МУЗЕЕВ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЕЙ

Рассмотрена проблема реализации образовательно-воспитательного потенциала музеев в профессиональной подготовке учителей на основе андрагогики.

Ключевые слова: андрагогика, музейно-педагогическая деятельность, образовательно-воспитательный потенциал, профессиональная подготовка учителя, музей.

NATALIA PUSEPLINA

ANDRAGOGICAL BASES OF USAGE OF EDUCATIONAL POTENTIAL OF MUSEUMS IN THE PROFESSIONAL TEACHER TRAINING

The problem of realisation of educational potential of museums in the professional training of teachers on the basis of the Andragogics is examined.

Keywords: Andragogics, museum-pedagogical activity, educational potential, professional teacher training, museum.

Одержано 27.01.2012, рекомендовано до друку 13.02.2012.